

Literarni časopisi v realizmu (1848 do 1899)

V tem obdobju so pisatelji obravnavali družbena vprašanja in sodobno življenje, pisanju le tega pa najbolj ustreza proza, zato smo v časopisih srečevali večinoma to zvrst. Zgradba je preprosta, prav tako govor, ki je pogosto vzeta iz vsakdanjega govora in narečij. Posledica pretežnega pisanja proze je tudi boljši razvoj epike na slovenskem, medtem ko se v liriki ne dogaja nič novega. V časopisih se pogosto pojavljajo novele in romani, obravnave jezikovnih in kulturnih vprašanj, potopisi, dopisi pa tudi prevodi.

Potekal je program Zedinjene Slovenije (1848) - prihaja do uveljavljanja slovenskega jezika, postane uradni jezik, ustanovi se univerza v Ljubljani in lastni parlament, nastajati začnejo založbe (Slovenska Matica, Društvo svetega Mohorja), fevdalizem je uradno odpravljen. Slovensko meščanstvo se začne uveljavljati v čitalnicah.

Izoblikujeta se dve gibanji: staroslovenci (vodi Bleiweis - za vero, dom, cesarja, nazadnjaški, prihodnost gledajo v okviru Avstroogrske) ter mladoslovenci (vodi Levstik - pobudnik programa Zedinjena Slovenija - za narod, napredek, svobodo). Poskušata se združiti, vendar jima uspe le za kratek čas. Staroslovenci izdajajo med drugim **Slovenec** ter **Dom in svet**, mladoslovenci pa **Slovenski narod** in **Ljubljanski zvon**, ustanavljali so čitalnice ter imeli razne govore.

Sredi leta 1843 začne izhajati tednik **Kmetijske in rokodelske novice**, katerega urednik je bil Janez Bleiweis. Ta časopis je bil sicer poljuden, vendar je Bleiweis sprejemal in objavljati tudi zgodovinske, narodne in literarne spise. Dopise je tiskal v gajici, dela so pošiljali vsi slovenski pisatelji razen Primorcev. Naročniki so bili sprva duhovniki, kasneje pa tudi izobraženci, ki so ga dobivali v bralnih društvih. Časopis je bil pomemben za prebujenje slovenskega naroda in okrepitev malomeščanske miselnosti.

Med novičarsko prozo srečamo feljton oz. podlistek: posebna rubrika leposlovne ali publicistične narave, v primerjavi z drugimi se je odlikovala po bolj sproščenem pisanju o najrazličnejših temah, leposlovje je imelo v njej vedno večji delež. Pri leposlovnem feljtonu (črtica, novela, roman) je šlo sprva za kratke oblike, primerne za objavo v eni številki časopisa. Tehnika epizode in nadaljevanja je pripeljala do najpopularnejše oblike - podlistkarskega ali feljtonskega romana.

Izhajal je tudi katoliški cerkveni list Zgodnja Danica (1848-1850), ki jo je urejal Jeran. Na drugi strani so se zbirali mladoslovenci okrog političnega časnika Slovenija (1848-1850).

Anton Janežič, najpožrtvovalnejši organizator naše leposlovne publicistike, l. 1850 ustanovi **Slovensko čbelo** - prvi leposlovni časopis v slovenskem jeziku, ki postane središče slovenske epike. Sorodno motiviko, vendar bolj romantično obarvano je prinašal Redoslav Razlag v almanahih Zvezdice (1851) in Zora (1852-1853).

Leta 1854 je Simon Jenko skupaj s skupino mladih osmošolcev začel izdajati rokopisni literarni list **Vaje**, ki nastane iz kritičnega razpoloženja te generacije. Povezali so se z Levstikom, povod pa so bile Pesmi, ki jih je napisal Levstik in so razgibale kulturno in javno življenje ne samo Ljubljančanov, ampak tudi zunaj ljubljanskih meja. Iz Vaj prodirajo nekatere teme tudi v Bleiweisove Novice. Od Vajevev sta za kasnejši literarni razvoj najpomembnejša Erjavec in Jenko. Poleg tega je objavljati tudi v Slovenskem glasniku (Spomine, Tilko ter Jeprškega učitelja). Od Vajevev sta za kasnejši literarni razvoj najpomembnejša Erjavec in Jenko.

Leta 1858 je Anton Janežič začel izdajati **Glasnik za literaturo in umetnost**, kasneje imenovan **Slovenski glasnik**, ki je bil eno desetletje osrednji slovstveni časopis na Slovenskem. Janežič je bil organizator lista, Levstik pa duhovna sila. Razdor na straneh glasnika je povzročil Stritar, ko je objavil spisa Česa je posebno treba slovenskim pesnikom? (kasneje Kritična pisma). Janežič se je ustrašil nasprotovanja klerikalne smeri in tako ustavil izdajanje. Janežič je potem izdajal tudi v Celovcu list **Besednik** (1869) vendar mu je namenil vlogo družinskega časopisa.

Od leta 1863 je izhajalo glasilo **Naprej**, katerega urednik in glavni pisec je bil Levstik, ki je prav tako leta 1870 na Dunaju izdajal **Pavliho**, ki ni bil uspešen.

Kljub naraščanju časopisja, pa noben nov list ni mogel vse do ustanovitve **Slovenskega Naroda** (1868) zaživeti daljše obdobje poleg Bleiweisovih **Novic**, Jeranove **Zgodnje danice** in Janežičevega **Glasnika**.

Janežič je vplival na Jurčiča še posebej z honorarji, ki so Jurčiču omogočali prebivanje skozi življenje. Kasneje je v Mariboru Jurčič postal urednik časnika **Slovenski narod** (1868), ter ga kasneje preselil v Ljubljano, kjer ga je vodil do spomladi 1881, časnik pa je obstajal vse do leta 1949.

Tako je imel Josip Stritar moralno dolžnost, da poskusi srečo z lastnim časopisom in pričel januarja 1870 izdajati **Zvon**. Stritar je svoje življenje preživel kot profesor na gimnaziji na Dunaju, kjer je izdajal literarni časopis (pravimo tudi Stritarjev Zvon) in od tod s kritičnimi prispevki usmerjal slovenski literarni razvoj. V njem je izdal tudi Prešernove Poezije s spremno besedo (prva kritična izdaja Poezij). V Stritarjevem Zvonu je svojo prvo pesem objavil Anton Aškerc pod psevdonimom Gorazd, objavljal je tudi Gregorčič in Levstik. Stritar je želel pokazati, da Slovenci imamo visoko literaturo.

V Mariboru je poskušal izdajati **Glasnik** Jurčič, prav tako je leta 1872 pričel izhajati časopis za zabavo znanost in umetnost **Zora**, katere urednik je bil najprej Trstenjak, nato pa Pajek. Časopisu se nista pridružila ne Levstik ne Stritar. Nekateri zvonovci pa so objavljali svoja dela v časopisu, tako Jurčič, kot Gregorčič.

Prezgodnji konec Zvona je še bolj med seboj odtujil člane vodilne pisateljske trojice: Levstik, Stritar in Jurčič. Mladi pesniki tako niso imeli pravga vodstva ne lista za objavljanje. Prepuščeni so bili urednikom Besednika in Zore. Poleg Gregorčiča sta dozorela dva samosvoja pripovednika: Ivan Tavčar in Janko Kersnik, s prvimi humorističnimi črticami pa tudi Fran Detela.

V Celovcu je 1881 začel izhajati **Kres**, katerega pobudnik je bil Janko Pajk, za urednika pa določen profesor Jakob Sket.

Priprave za celovški Kres so spodbudile tudi počasno in nerazgibano Ljubljano, ki je 1881 spoznala svojo slovstveno nalogo in se odločila izdajati **Ljubljanski zvon**. (izdajatelji Kersnik, Tavčar, Jurčič) V prvem desetletju obstoja je vodil list Fran Levec in usmerjal pisateljski rod. Postal je osrednji časopis, deloval do leta 1940 in je odgovoren za oblikovanje predstav o zgodovinskem romanu, ki jih je podajal skozi številne kritike in druge članke.

Kersnik je bil prvi slovenski feljtonist in svoj čas najboljši v tem žanru.. Bil je glavni pripovednik v Ljubljanskem zvonu, kjer je leta 1893 objavil tudi delo Jara Gospoda. Objavljal je tudi Gregorčič, Levec ga je imenoval Goriški slavček, Anton Aškerc kot največji pesnik balad in romanc in drugi. V svoji epski poeziji je zajemal snov iz ljudskega življenja.